

Oponentský posudek na diplomovou práci

KATEŘINA KOLÁŘOVÁ: VÝVOJ TVORBY TIMURA KIBIROVA

(BÁSNÍK MEZI TRADICÍ A POSTMODERNISMEM)

Předložená diplomová práce o poezii Timura Kibirova, který stále výrazněji uvádí do své tvorby „lyrického hrdinu“ (tradiční pojem „*liričeskij geroj*“ se objevil například už v jeho cyklu o smrti generálního tajemníka strany Černěnka), zůstává věrna postmodernistickým snahám obejít se bez osobní (občanské) biografie autora a vycházet pouze z textů (a od nich vzdáleného nebo do nich zahrnutého „básnického subjektu“). Rozhodla se tedy sledovat mnohdy i takové proměny básnického výrazu, které nejsou na první pohled patrné, aniž by brala ohled na to, že čtenář jejího v pravém slova smyslu už vědeckého pojednání potřeboval být alespoň trochu obeznámen s biografií jejího hlavního protagonisty a alespoň zběžně informován o poetice básníků, v jejichž kruhu se pohyboval a kteří byli adresáty jeho oblíbeného žánru „básnického poslání“.

V práci o Timuru Kibirovovi by nemělo být zamlčeno, že toto jméno je pseudonym Timura Zapojeva, pocházejícího z malého kavkazského národa osetinců od Těreku, jimž bylo za zásluhy o ochranu ruských hranic přiznána práva kozáctva. Děd patřil k uznávaným důstojníkům carské armády a byl nositelem nejvyšších carských vyznamenání, což předznamenalo osud rodiny v porevolučním Rusku (básníkův děd byl zatčen roku 1929 a v roce 1938 popraven). Jeho otec údobí represí přežil a v roce 1990 se stal významným činitelem obnoveného kozáctva a pracoval na dějinách svého národa. Do literatury vstupoval básník pod jménem předka z mateřské linie, charizmatického a kozáctvem milovaného plukovníka carské armády (nešlo tedy o pouze o zdůrazňované vrůstání do ruské kultury, nýbrž o plnou asimilaci předků, kteří se cítí být příslušníky ruského státu (tady je také výkladový klíč k básníkovu lišení slov „*Rus, russkij*“ a „*Rossija, rossijanin*“ i nemilosrdných útoků proti sovětské ideologii, zřetelné zejména v raném konceptuálním (socartovém) údobí, krutě si pohrávajícím s ideologémi a kánony socrealismu. Z týchž biografických faktů lze pochopit, proč Kibirov tolik zdůrazňoval právo na soukromí, privátní život a proti kolektivistickým utopiím budoval s nepochybnou provokatérskou rasancí kult „měšťáckosti“, jehož diskreditací byla posedlá moderna stejně jako klasická avantgarda. Nerozepsala jsem se na toto téma proto, že bych to považovala za nedostatek diplomové práce, nýbrž bych chtěla upozornit pouze na to, že při případné publikaci statí o Kibirovovi bude třeba zohlednit fakt, že v českém kulturním (a zřejmě i rusistickém) prostředí jde o autora téměř neznámého, který u nás ještě nebyl představen překlady svých textů (a nepochybně by si to některé jeho už nepostmoderně zklasičtělé texty zasloužily).

Vlastní analýzy Kibirovovy poetiky si zaslouží vysoké ocenění. Autorka práce nechce vytvářet jakýsi nediferencovaný model básníkovy rukopisu a proto sleduje v chronologickém sledu jeho tvorby její modifikace, pozvolné proměny i nápadné zlomy, které vypovídají, což považují za velice důležité, rovněž o jistých hranicích a slepých uličkách postmoderny. Proměny Kibirovova způsobu psaní jsou přirozenou reakcí básníka sledujícího proměny soudobé literární scény na zjištění, že různé odnože ruské postmoderny postupně vyčerpávají i ty možnosti, které se zdály nedozírné – každá „maska“ (image) děraví, stárne a zevšedňuje. Ani rejstřík v podvědomí utkvělých reliktvů vysokého i pokleslého materiálu minulé sovětské epochy jako hlavního zdroje ironických travestií a persifláží stárne a ztrácí překvapivost. Ztrácejí ji i oblíbené postupy hromadění citací a různorodých útržků (*centony a bricolage*).

V tomto prostranství postmoderních experimentů a s nimi spjatých teorií je Kateřina Kolářová pohybuje už řadu let a čím dál suverénněji. Vypracovala si svůj vlastní odborný jazyk, kompatibilní s jazykem, kterým promlouvá literární postmoderna a do něhož lze velice snadno vhnět hojné citáty z kritických reflexí a teorie vůdčích postav ruské postmoderny. Neobrací se k nim proto, že by sama nedokázala formulovat svá stanoviska, nýbrž proto, že jí umožňují předvést různé interpretační možnosti Kibirovových textů a zvýznamňování různých stylových i smyslových dominant, na něž mohly být různé básníkovy texty přiřazovány současně k různým proudům postmoderny – od hravého soc-artu k moskevskému konceptualismu (později zpřesněnému atributem „měkký“ na rozdíl od radikálního („tvrdého“) konceptualismu Prigovova, k orientaci neobarokní nebo „filologické“ (a její osobité simulace akademického a kritického jazyka), k poezii „nové citovosti“ a nostalgického sentimentalismu (estetizace paměti na dětství, mládí) jako nové podoby postpostmodernismu. Autorka pracuje s termíny velice obezřetně, vždy v kontextu širších koncepcí, v nichž se objevily poprvé (provádí tedy současně i osobitou dekonstrukci pojmů a termínů, které se objevují v citacích i s nimiž sama dále pracuje). Nespokojuje se výčtem možných interpretací, ale sama formuluje svá stanoviska, opřena zejména o Kibirovovy vlastní autoreflexe jeho tvorby. Na některých místech se mi však zdá, že by si měla, zejména ve vztahu k rozsáhlejším a příliš mnohomluvným kompozicím, položit otázku, zdali nadbytkem slov sám nepřispívá k vyprazdňování smyslů, jemuž se vzápětí pokouší čelit naplňováním postupně devalvovaných slov „novou citovostí“ (a to včetně slov typu „Láska“, „Dobro“, „Spása“, které radikální postmoderna může použít nanejvýš se smrtící ironií). Nechtěným důsledkem téměř nekontrované mnohomluvnosti může být také to, že jako nezbytný protilek může být vnímán minimalismus lianozovského společenství básníků.

Nelehkým, ale přesto dobře zvládnutým úkolem bylo vyrovnat se s intertextovostí Kibirovových textů. Jestliže ještě v postupové práci věnované jedné z autorových půvabných „leninián“ (*Kogda byl Lenin maleňkij*) zůstala nerozpoznána celá řada aluzí a citací, v diplomové práci je většina narážek, citací a parafrází identifikována. K aluzím puškinským by bylo možné přidat ještě sousloví „*koleblemyj trenožnik*“ /zejména vzhledem k jeho roli v Chodasovičově eseji o Puškinovi/, simulaci vypuštěných řádek v oněginské strofě v oktávách skladby *LUZER VS. JUZER*) a v souvislosti s mystifikační hrou na téma „velké lásky“ (hra s mýtem Natalie Gončarovové) se zamyslet nad ludistickými tradicemi Arzamasu (mystifikace, přezdívký, „epištoły“, ironie, rituály atd.). Snad bych zdůraznila také zájem o vysoké (konceptuální) texty Puškina typu Prorok a druhý pól jeho tvorby, považovaný dlouho za marginální (a často amorální, snižený, parodický). Myslím, že i Děržavin by zasloužil rozšíření – jedním ze zdrojů kultu Děržavina byl u Kibirova zřejmě Osip Mandelštam a neoklasická linie, kultivovaná postsymbolisty (kromě Mandelštama také Chodasevič). Dešifraci zdrojů citací znesnadňuje to, jak jsem se sama přesvědčila, že ruská sekundární literatura se jí zatím speciálně nezabývá (to je záležitost budoucnosti – komentovaných akademických vydání). Většina autorů pracuje s podobným korpusem Kibirovových textů.

Velice zajímavá kapitola je věnována Kibirovově autoreflexi vlastní tvorby (ať již prostřednictvím metatextů, parodií cizích názorů, polemikou s přáteli i odpůrci), která vypovídá i o změně statutu ruského postmodernismu (snahou o institucionalizaci vlastního postavení připomíná možná konec porevoluční avantgardy). Právě to vyvolává znovu otázku, zda toto směřování (deklarace nároků subjektu na určité postavení v nově se ustalující hierarchii hodnot) není také jednou ze slepých uliček postmoderny, která začínala rozostřením všech hodnotových hranic a která právě v marginálním postavení vůči „centru“ byla mnohem svobodnější, bezprostřednější a životnější než v této nové fázi.

Velice dobře byla vybrána bibliografie – z významnějších publikací poslední doby chybí jen vysokoškolská učebnice Bogdanovové (*Postmodernizm*), která není v Rusku k sehnání a jediný exemplář ze Slovanské knihovny jsem bohužel měla vypůjčený a nenapadlo mne, že bych jej měla diplomantce alespoň v poslední chvíli nabídnout. Myslím si, že by bylo zajímavé sehnat text stati Tobbese (Rodnik 1990), z níž jsou v sekundární literatuře přebírány dost velké citace.

Celkové hodnocení: Předložená monografie **překračuje požadavky kladené na diplomové práce**. Vyznačuje se metodologickou čistotou, kultivovaným odborným stylem, logickou argumentací a náležitou bibliografií. Navrhuji hodnotit ji jako **výbornou**.

17. května 2007

dr. Miluše Zadražilová

M. Zadražilová